

doc. dr. Sarina Bakić
Fakultet političkih nauka
Univerzitet u Sarajevu

STANJE I PERSPEKTIVE INTERKULTURALNOG DIJALOGA SA ASPEKTA MEDIJSKE I INFORMACIJSKE PISMENOSTI

Živimo u doba globalnog informacijskog društva i cyber kulture. Glavne okosnice tog društva jesu nove informacijsko-komunikacijske tehnologije, Internet i novi mediji. U kontekstu ovog društva, veliki izazov pretpostavlja promišljanje interkulturalnog dijaloga i to s aspekta medijske i informacijske pismenosti.

Interkulturalni dijalog predstavlja interakciju i komunikaciju s osobama iz različitih kultura. Parafrazirajući Stewarta Tubbsa, interkulturalni dijalog predstavlja komunikaciju između različitih kultura definisanih prema rasnim, etničkim, seksualnim ili socioekonomskim karakteristikama, ili u kombinaciji ovih razlika (Tubbs, 2013:51). Pojedinci koji pripadaju različitim kulturnim kontekstima moraju imati interakciju bez obzira na različito ili čak dijametralno suprotno kulturalno porijeklo i iskustvo. Drugim riječima, ovdje nije akcenat na kulturne razlike pojedinaca i grupa, već u interakciji koja se odvija između različitih ljudi. Prema Elviju Piršlu, posjedovati kompetenciju interkulturalnog dijaloga znači prije svega, biti kompetentan, odnosno imati sposobnost da se razumiju misli, stavovi i potrebe druge osobe, bez obzira slagali se mi ili ne s konkretnim načinom razmišljanja (Piršl, 2007.).

Imajući u vidu različite tranzicijske i globalizacijske procese, interkulturalni dijalog je neophodniji više nego ikada prije, naročito zbog sveprisutnosti novih medija i specifičnosti načina komunikacije te uticaja koji mediji danas imaju na sve ljude, naročito mlađu populaciju. Ovo se naročito odnosi na nove medije i digitalnu komunikaciju koji su potpuno integrisani u naše svakodnevne postupke i djelovanja. Novi, digitalni svjetovi su se veoma izmijenili od vremena kada su nastali: pretvorili su se u prostore u kojima se odvija cjelokupni društveni život. Interkulturalne kompetencije postale su nezamjenjiv dio individualne i društvene kulturne i medijske pismenosti, što je nadalje polučilo da mnoge međunarodne organizacije i obrazovne institucije posvećuju pažnju na istraživanju i analizi ovih pitanja. U ovom kontekstu,

društvena misao sve češće nameće pitanje kako to dolazi do gubitka ljudskih osjećanja na Internetu, do nedostatka ljudske empatije, emotivne otupjelosti i enormnog povećanja surovosti i okrutnosti, preko eskalacije vrijeđanja, ismijavanja, ogovaranja, ponižavanja kako u javnom tako i u privatnom diskursu. S druge strane, novi mediji te uz njih medijska i informacijska pismenost, mogu itekako, ako se usmjere na adekvatan način, pridonijeti interkulturalnom dijalogu. Polazimo od teze da se na Internetu, osim što se prevazilaze geografske granice, mogu prevazići i 'barijere u glavama'. A to je sjajna šansa za interkulturalni dijalog i velika mogućnost da ljudi, naročito mlada generacija, razviju razumijevanje i poštivanje Drugog i Drugačijeg.

Značaj interkulturalnog dijaloga u svim sferama globalnog društva, naročito u okvirima manjih zajednica svakim danom postaje sve veća, jer različita kretanja populacije, kao i nove komunikacijske prakse spajaju različite grupe ljudi sa različitim ponašanjima, stilovima života, vrijednostima i verovanjima. Digitalno okruženje nas doslovno dovodi u kontakt sa cijelim svijetom, ali za komunikaciju i dijalog sa drugim i drugačijim kulturama nije dovoljno imati tehnički kapacitet za primanje i slanje poruka. Dramatičan tehnološko informacijski razvoj sredstava za komunikaciju prosto je na više načina nadmašio našu sposobnost djelotvorne i smislene komunikacije sa pojedincima i grupama čiji se način života, uvjerenja, stavovi, vrijednosti i očekivanja razlikuju od naših. Svakim danom smo svjedoci da interakcija ljudi iz različitih kultura, umjesto do međusobnog upoznavanja i uvažavanja dovodi do nesporazuma i konflikata.

Među mnogim faktorima, nesporazumima i konfliktima najviše doprinosi politički ekstremizam i različite ekstremističke ideologije koje koriste nove informacijsko-komunikacijske tehnologije kao svoje propagandno sredstvo i na taj način utiču na veliki broj ljudi, naročito mladih. Drugim riječima, ekstremizam na mreži predstavlja jedan od ozbiljnijih problema svih demokratskih država. Na mreži se susrećemo sa desnim i lijevim ekstremizmom, rasizmom, ksenofobijom, islamofobijom, antisemitizmom kao izrazima ekstremističkih političkih i kulturoloških ideologija. Ekstremizam predstavlja stav, sistem vrijednosti smješten od sredine pa sve do krajnjih dimenzija svjetonazorskih i ideoloških radiukalnih pogleda na svijet. Susrećemo ga u politici, ideologijama, religijama, i među različitim društvenim i kulturnim grupama. Ekstremizam zagovara i nasilje. Više je izvora ekstremizma, no Bartoli i Coleman najviše govore o društvenoj uslovljenosti ekstremizma, socijalnoj konstrukciji ekstremizma, osjećajnom naboju, instrumentalizaciji u političke svrhe, korištenju fundamentalističkih i apokaliptičkih stavova, ličnoj i sociopsihološkoj patologiji (Coleman, P.T., Bartoli, A., 2010.). Za borbu protiv različitih vidova ekstremizma, od izuzetne

važnosti jeste medijska i informacijska pismenost kako bi se jačao interkulturalni dijalog i interkulturalna osjetljivost.

Bitan dio interkulturalnog dijaloga, kako je naglašeno, jeste postojanje dobre osnove medijske i informacijske pismenosti a u njegovom ostvarenju značajnu ulogu imaju mreže. One mogu omogućiti upoznavanja i primjenu različitih pristupa problematici koja je svima zajednička. Pojam medijske pismenosti se odnosi također i na uspostavljanje adekvatne interakcije i komunikacije putem medija sa osobama koje pripadaju različitim kulturama, te njihovog međusobnog usvajanja tzv. interkulturalnih stavova, razmišljanja, znanja, vještina i djelovanja. Valjanost poznavanja različitih kultura kao značajnog vida informisanja i prenosa misli, stavova, znanja, ideja, vrijednosti, emocija i događaja, omogućit će ne samo poboljšanje medijske pismenosti i interkulturalne komunikacije, već efikasno uključivanje svakog pojedinca u život i rad uopšte, jačajući njihovu građansku odgovornost. Jasno je da ovakav kritički pristup treba prije svega započeti od detekcije problema u svakom pojedinačnom društvu koji se javljaju u relacijama između pojedinaca i grupa različitih kulturnih okvira. U takvim relacijama potrebno je imati što afirmativniji pristup jer međukulturalna interakcija nije samo 'slučajno miješanje' kultura niti se jedno mišljenje zamjenjuje drugim, već je u pitanju dijaloško upoređivanje mišljenja, ideja i kultura na jednom prostoru, pa čak i virtualnom. Ovakav vid dijaloga, pokrenut adekvatnom razvijenošću medijske i informacijske pismenosti potiče na razmišljanje o razlikama i sličnostima, o borbi protiv predrasuda i stereotipa pa sve do jednakih mogućnosti za obrazovanje i zapošljavanje.

Nadalje, ovdje je važno naglasiti da postoji razlika između informacijske i informatičke pismenosti, te da je informacijska pismenost danas također od izuzetne važnosti jer predstavlja osnovnu vještinu za pronalaženje informacija koje su potrebne za rješavanje nekog problema te za znanje uopšte (Špiranec, Banek, 2008:2). Kada se govori o informacijskoj pismenosti, u fokus se postavlja adekvatna i provjerena informacija, te kritičko mišljenje kako bi se preradila određena informacija, pozicionirala u određen sistem vrijednosti i samim tim prepoznala kao važna i potrebna. Autorice navode kako se ulaskom tehnologije u razrede i domove te stasanjem tzv. *Google generacije*, koja tehnologiju doživljava kao autentični način života, širi opšte mišljenje o iznimnoj lakoći kojom se ta generacija koristi tehnologijom, te zabluda da im je znanje na "pladnju". Upravo ta mogućnost velikog izbora dostupnih informacija, može izazvati nesigurnost i nesnalaženje pojedinaca čemu se može izboriti upravo obrazovanjem, odnosno osposobljavanjem da samostalno oblikuju svoje potrebe, da poznaju načine kako pronaći izvore

relevantne izvora informacija kojima će te potrebe moći zadovoljiti te kako će vrednovati i koristiti ono što im je zaista dostupno i potrebno (Špiranec, Banek, 2008:13). U kontekstu razvijanja interkulturalnog dijaloga, informacijska pismenost ne predstavlja koncept memorisanja informacija već pruža vještine koje omogućavaju svakom pojedincu, naročito mladim ljudima da proširuju svoje znanje i vidike o drugačijim kulturama, da ne primaju svaku informaciju 'zdravo za gotovo'. Informacijska pismenost zajedno sa razvijenim kritičkim mišljenjem utiče na socijalizaciju, razvijanja osjećaja i vještina za timski rad, uvažavanje različitih mišljenja i pristupa, poštivanje Drugih i Drugačijih, razvijanje neophodnih komunikacijskih vještina, pismeno izražavanje, ali i osnovna znanja iz različitih područja znanja.

Današnje vrijeme više nego ikada iziskuje interkulturalne komunikacijske kompetencije, utemeljene na razvijenim stepenom medijske i informacijske pismenosti uzimajući u obzir kontekst ogromnog značaja novih medija i njihovog uticaja na svakodnevni život svakog pojedinca. Međutim, bez obzira na brzu modernizaciju i tehnologizaciju, kultura se sporo mijenja. Kulturne razlike će i dalje u budućnosti ostati ključni faktor u uzajamnoj interakciji među ljudima a politički i društveni trendovi današnjice nam govore da je perspektiva međuljudskih odnosa još uvijek obilježena snažnim predrasudama i stereotipima.

Interkulturalni dijalog je izvorno kako akcija tako i proces, koji samo u interakciji, susretu i komunikaciji s drugima pokazuje svoju pretpostavku o humanističkoj poveznici svih ljudi. Interkulturalni dijalog gradi filozofiju preplitanja i uvažavanja, podrazumijeva socijalno-etičku zaštitu svih manjina i kontakt sa nedovoljno poznatim, pa čak i apsolutno nepoznatim. Navedeno može pretpostavljati važne smjernice za bolju i smisleniju perspektivu interkulturalnog dijaloga potencirajući značaj razvijanja i jačanja medijske i informacijske pismenosti koja će biti zastupljena u nastavnim planovima i programima svih obrazovnih institucija, preko formalnog ali i neformalnog obrazovanja.

Medijska i informacijska pismenost je temelj društvenog senzibiliteta na koji svakako treba dograđivati i druga znanja, ali i društvenu praksu koja demokratiju čine onim što ona suštinski jeste. Razumijevanje medijskog „poretka i dinamike“ ključna je sposobnost u raznim poljima društvene djelatnosti i tiče se ne samo medijskih profesionalaca, nego i medijskih korisnika. Istraživanje društvenog karaktera medijske sfere mora biti usmjereno kako na ekonomsko, političko i ideološko, tako i na socijalno područje, odnosno na oblasti poput ljudskih prava i

sloboda, prava manjinskih grupa i pokreta, prava na različitost i jačanje interkulturalne komunikacije.

Nova medijska tehnologija je još više istakla značaj medijskog obrazovanja, istovremeno ga usmjeravajući velikim dijelom samo na informatizaciju i kompjuterizaciju kao jednog dijela medijske i informacijske pismenosti a što su, posebno mladi ljudi, izuzetno dobro ovladali. Međutim, komunikativna pripremljenost ljudi danas za interpretaciju medijskih sadržaja koja bi se odnosila i na razumijevanje principa i konteksta djelovanja medija, razumijevanje i procjenjivanje medijski posredovanih poruka, kao i na omogućavanje nadzora korisnika nad medijima i medijskim sadržajima, pa tako i na njihovu sposobnost da prepoznaju stereotipe i predrasude sa svim njihovim karakteristikama, uglavnom je „neovladana“.

Interkulturalni dijalog podrazumijeva ozbiljan lični trud i rad te kao svako učenje i iskustveni proces podrazumijeva fizički i emocionalni napor. Ipak, zrela samouvjerenost, svijest o ličnoj odgovornosti, kritičko preispitivanje, samoaktualizacija, širina pogleda i duha, kao neki od rezultata i dobiti medijske i informacijske pismenosti, jesu vrijedni promišljanja i zajedničkog truda cjelokupnog društva.

Literatura

Coleman, P.T., Bartoli, A. 2010. Addressing Extremism, http://www.tc.columbia.edu/i/document/9386_WhitePaper_2_Extremism_030809.pdf

(pristup ostvaren 19.11.2020.)

Piršl, E. 2007. *Interkulturalna osjetljivost kao dio pedagoške kompetencije*, u: Previšić, V. I dr. (ur), *Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*, Zagreb: Hrvatsko pedagojsko društvo, str. 275-291.

Tubbs, S. 2013. *Komunikacija. Principi i konteksti*. Beograd: Clio.

Špiranec, S., Banek, Z. 2008. *Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta*. Zagreb: Zavod za informacijske studije